

FISKE OG FRILUFTSLIV

Namsenvassdraget

Sammendrag

Fagrapporten om fiske og friluftsliv er delt inn i to hovedtema; Fiskeressurser/forvaltning og friluftsliv.

Namsenvassdraget er et av landets desidert beste laksevassdrag. Laksefiske er av stor økonomisk betydning for mange rettighetshavere, og er viktig som rekreasjon for innbyggere i Namdalen. Vassdraget har god naturlig fiskeproduksjon, selv om enkelte sidebekker er påvirket av forurensning. Stammene av anadrome laksefisker i vassdraget er truet av sykdommer, parasitter og genetisk påvirkning fra rømt oppdrettslaks.

Innlandsfiskeressursene er betydelige, og fiskevatna i regionen utgjør et bredt tilbud for fiskeinteresserte. Mange vatn er imidlertid feil- eller underbeskattet.

De viktigste utfordringer for forvaltningsorganer, organisasjoner, næringsliv, rettighetshavere og lokalbefolkning forøvrig er å balansere tiltak knyttet til ressursutnyttelse og næringsutvikling med tiltak som bidrar til å sikre naturressurser og opplevelsesverdier for fremtiden.

FISK

Introduksjon

Namsenvassdraget har en lakse- og sjøaureførende strekning på ca. 200 km. Etter sterkt nedadgående fangster i perioden 1979–86 var Namsen landets nest beste laksevassdrag i 1990 med fangster på 33 tonn. Fangsten i 1992 var på hele 34 tonn. I 1989 regnet man med at laksefiskere la igjen 12,5 mill. kr og bidro til 35 årsverk i Grong og Overhalla. Bortimot hele arealet som kan nås av laks og sjøaure har intakt fiskeproduksjon. Innslaget av rømt oppdrettslaks i gytebestanden er foruroligende høyt. Laksebestanden trues av parasitter og alvorlige fiskesykdommer.

Samlet antall vatn i Namsos, Overhalla, Høylandet, Grong, Snåsa, Lierne, Røyrvik og Namsskogan er ca. 78.000, tilsvarende ca. 990 km² ferskvann. De store regulerte sjøene i Indre Namdal har lav fiskeproduksjon. I flere av de uregulerte sjøene er beskatningen av innlandsfiskressursene svært lav. Nesåvatna og Øyvatnet kan være eksempler på sjøer med god balanse mellom produksjon og uttak. Kvaliteten på stasjonær aure er god på enkelte ikke-lakseførende elvestrekninger, særlig i Namsen ovenfor Fiskumfoss.

LAKS OG SJØAURE

Lakseførende strekninger

Før utbyggingen av laksetrapper var Namsen lakseførende til Nedre Fiskumfoss, og Sanddøla til Tømmeråsfossen.

Tabell 1. Lakseførende elvestrekninger.

Namsen (til Fiskumfoss)	60	km
Namsen (Fiskumfoss–Aunfoss)	10	"
Neselva	4	"
Eldstadelva	0,5	"
Fiskumelva	0,5	"
Nordelva (Overhalla)	16	"
Bjøra	13	"
Søråa m/Nordåa	15	"
Sideelver til Søråa	20	"
Eida	1	"
Vesteråa m/Elvåa/Oppdalselva	5	"
Reina	8	"
Øyelva	2	"
Sandøla	35	"
Luru	8	"
Medalåa	2	"
Raudhylla	1	"

Etter laksetrappbyggingen kan laksen teoretisk gå til Aunfoss i Namsen, Iskvernfossen i Nesåa, Bergfossen i Sanddøla, Svartfossen i Luru og Bjørfossen i Medalåa. I Høylandsvassdraget vandrer laks og sjøaure opp til Øyvatnet.

Fangststatistikk

Fangstene av laks og sjøaure i Namsenvassdraget sank fra 28 tonn i 1979 til 11 tonn i 1986. Fangstene økte igjen fra 1987, med 1992 som det hittil beste året med 34 tonn. Mens laksefangstene har variert, har fangsten av sjøaure vært stabil på rundt 1 tonn inntil 1991. De to siste åra har fangstene vært ca. 500 kg. Høye laksefangster i de seinere år kan ses i sammenheng med drivgarnsforbud og begrensningen i bruk av krokgarn og kilenøter. Det meste av fangsten, vel 80 %, tas i hovedelva Namsen, ca. 10 % i Høylandsvassdraget og ca. 6 % i Sandøla.

Figur 1. Laksefangst i Namsenvassdraget i perioden 1976–92.

Laksen i vassdraget

Namsblank

Namsblanken er en såkalt relikt laks (ren ferskvannsbestand – vandrer vanligvis ikke til sjøen). Namsblanken er påvist ovenfor Fiskumfoss til en kilometer nedenfor utløpet av Storelva ved Namskroken, samt i en rekke av sideelvene langs denne strekningen. Reliktlaksen blir vanligvis ca. 100 g, men eksemplarer på 350 g er fanget.

Anadrome laks

Namsenlaksen tilbringer 2–5 år, gjennomsnittlig 3,2 år i elva før utvandring. Den er da 12–13,5 cm lang. Flest laks, 38 %, returnerer til elva for å gyte etter ett år i sjøen. Disse har en gjennomsnittsvekt på 2,3 kg. Laks som tilbringer to år i sjøen utgjør 34 % og oppnår en gjennomsnittsvekt på 6,2 kg. Laks som oppholder seg tre år i sjøen utgjør 26 % og veier i gjennomsnitt 10,2 kg. Kun 1,3 % tilbringer fire år i sjøen. Disse oppnår en gjennomsnittsvekt på 15 kg.

Ungfiskundersøkelser

Hovedvassdrag

Det er registrert gode forekomster av ungfisk og årsyngel på grunne partier i Namsen, Sandøla, Søråa og Eida. Laks dominere i antall i forhold til aure. Det produktive arealet i hovedvassdraget er ikke kartlagt.

Sidevassdrag

Sidevassdragene har stor betydning for rekrutteringen i Namsen. Naturlig produksjon av laks eller aure foregår i omtrent alle sidevassdrag som er mulig å nå for fisk. Totalt er det funnet laks eller aure i 45 av 48 undersøkte elver/bekker. I 35 av disse er det registrert lakesunger.

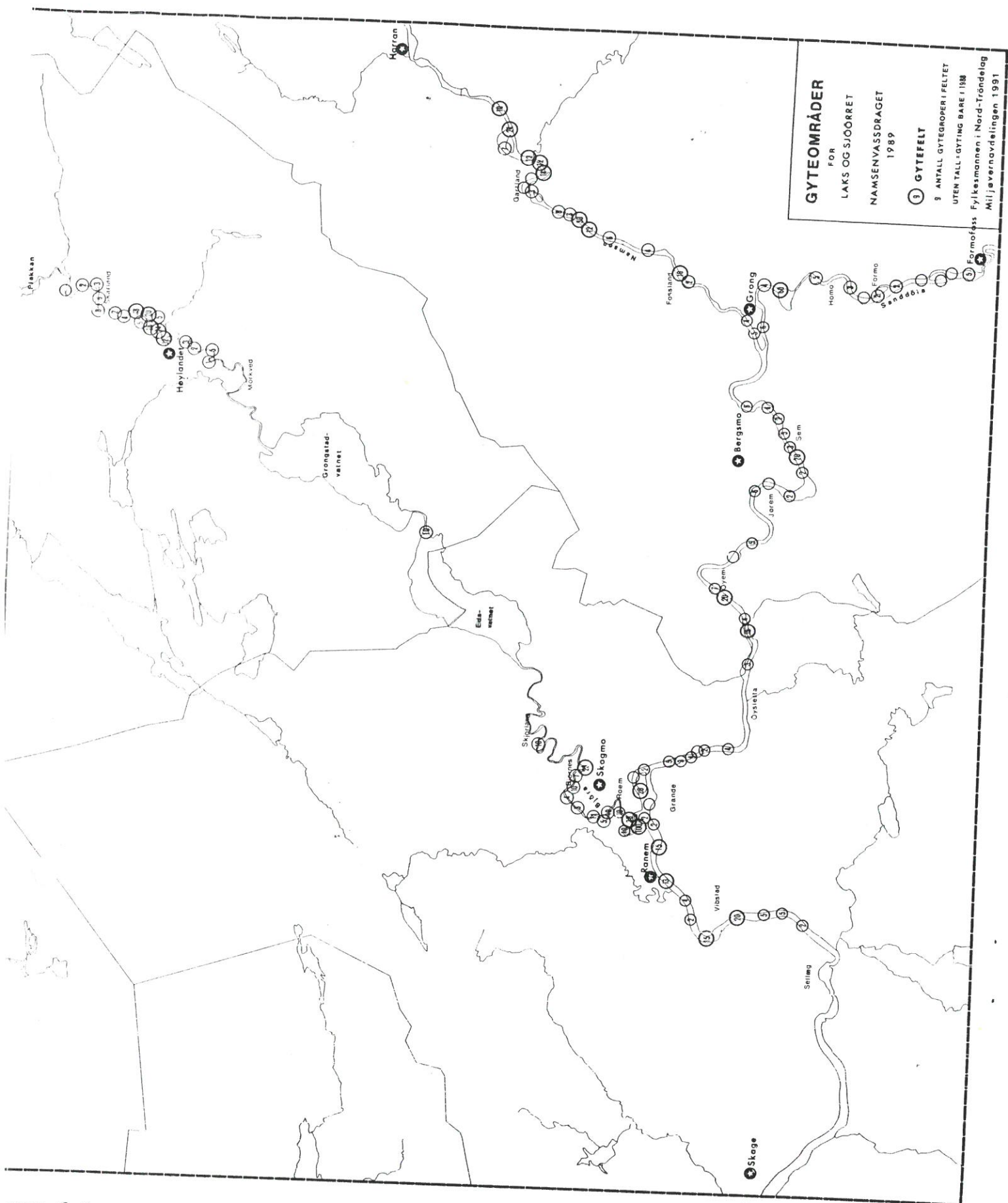
Det er registrert over 330 da produktivt areal for laks eller sjøaure i sidevassdragene i Overhalla. Nordelva, Vesteråa, Norddalselva, Reina og Elvåa ansees som spesielt viktig for fiskeproduksjon.

I sidevassdragene i Grong er det registrert vel 115 da produktivt areal for laks eller aure, hvorav Nesåa utgjør 80 da. Nesåa, Leirelva, Elstadelva, Grongbekken og Gartlandselva synes å ha størst betydning for fiskeproduksjonen.

I sidevassdragene i Høylandet er det registrert 185 da produktivt areal for laks og aure. Råbesa, Skarlandslitjåa, Brynna, Kjøglumbekken og Helbostadbesa er viktige produksjonsområder.

Gytregistrering

Laksen gyter i Namsen i slutten av oktober. Registreringer av laksens gyteplasser i Namsen ble utført i 1988 og 1989 (tabell 2, figur 2).

Figur 6.1.
Oversikt over gyteplasser i Namsenvassdraget

Figur 2. Oversikt over gyteplasser i Namsenvassdraget.

Tabell 2. Gytereregistreringer i 1988 og 1989 (tall for 1988 i parentes). Et gytefelt er en samling av gytegroper.

Kommune	Gytefelt	Gytegroper
Overhalla	Namsen 21 (16)	124 (54)
	Bjøra 15 (10)	253 (120)
Høylandet	Søråa/Eida 24 (14)	134 (85)
Grong	Namsen 37 (14)	266 (56)
	Sandøla 11 (10)	85 (45)
SUM:	108 (64)	862 (354)

Kultiveringstiltak

I de seinere år har synet på kultivering av laksevassdrag endret karakter. Tidligere ble yngelutsetting, utsetting av gytelaks og bygging av laksetrapper ansett som kurante tiltak for å øke avkastningen. I dag er det en økende skepsis til slike tiltak. Bl.a. anføres det at kultivering er et inngrep i den naturlige seleksjonsprosessen i vassdraget. Ved å åpne nye elvestrekninger for anadrom laksefisk setter man dessuten ut nye arter i nye områder.

Følgende kultiveringstiltak er gjort i Namsenvassdraget:

a) Yngelutsetting

Yngel settes ut for å utnytte produksjonspotensialet i deler av vassdraget hvor laksen ikke kommer til. I perioden 1985–90 ble det årlig (bortsett fra 1989 da IPN ble påvist hos stamfisk) utsatt mellom 108000–280000 lakseyngel. Vellykket utsetting er registrert i Vesteråa–vassdraget samt i Horka i Overhalla. I Grong har utsetting av lakseyngel slått godt til i Raudhylla, Litjåa, Sandøla og Medalåa. I Høylandet har utsetting slått til i Grøtåa, Brynna, tilløpsbekk til Åvatnet, Halbostadbese, Kjøglumbekken.

b) Utsetting av gytelaks

Gytelaks ble satt ut i Øvre Sandøla og Luru/Medalåa 1987–89. Det ble seinere funnet lakseunger ved flere lokaliteter i Sanddøla. Resultatet for Medalåa er ikke mulig å vurdere da det også ble satt ut yngel. I Luru slo utsettingen ikke til.

c) Laksetrapper

Følgende laksetrapper er bygd i Namsenvassdraget:

Aunfoss
Øvre- og Nedre Fiskumfoss
Tømmeråsfossen
Møllefossen
Øvre- og Nedre Formofoss
Lurufossen

Det er stor variasjon i virkningsgraden av trappene. Laksetrappa i Tømmeråsfossen har vært mest vellykket, og strekningen mellom Tømmeråsfossen og Formofossen (ca. 6 km) er blitt et viktig gyte- og oppvekstområde for laks. Trappene i Møllefossen har periodevis vært ute av funksjon, men det antas at laksen på gunstig vannstand kan forsere Møllefossen utenom trappene. Ny trapp ble bygd i Nedre Formofoss i 1990. Tunneltrappa i Øvre Formofoss er i teknisk god stand, men oppgang har bare skjedd enkelte år, bl.a. i 1992. Det har neppe vandret laks opp i Luru de siste årene. Oppvandringen av laksefisk i Fiskumfoss har variert mye, med 258 laks og sjøaure i 1978 som høyeste tall. Laksetrappa i Aunfossen er ikke fullført.

Problemer. Trusler mot Namsenlaksen

Parasitter, sykdom, endringer i arvematerialet, forurensning og overbeskatning utgjør hver for seg alvorlige trusler mot villaksestammene. Gjennom lovverk, tiltak, informasjon og kontroll ønsker en å bevare villaksen.

Oppdrettslaks

Undersøkelser tyder på at andelen oppdrettslaks har økt fra 1987 til 1992. Oppdrettslaksen vandrer antagelig senere opp i elvene enn villaksen (tabell 3).

Tabell 3. Andel oppdrettslaks i Namsen 1987–92. Laks fra juni–august er fisket på stang, laks fra oktober fisket med garn.

År	Antall undersøkt	Innslag av oppdrettslaks (%)	
		juni–august	oktober
1987	348	0,3	
1988	307	1,6	29,6 (27 stk)
1989	221	12,7	72,2 (108 stk)
1990	396	1,4	50,9 (88 stk)
1991	197	2,0	22,0 (65 stk)
1992			45,0 (64 stk)

Sykdom og parasitter

Oppdrett av laksefisk har etter all sannsynlighet bidratt til innførsel/spredning av sykdom og parasitter, bl.a. Gyrodactylus salaris og lakselus. Økt ferdsel, turisme og skipsfart (eks. justering av ballasttanker i brakkvannsoner) kan representere andre spredningsmekanismer.

a) Furunkulose

Høsten 1989 ble det registrert furunkulose på en garnfanget oppdrettslaks på Sellægghylla. I 1990 ble det meldt om utbrudd av furunkulose i Namsenvassdraget.

b) IPN

Infeksiøs pankreas nekrose (IPN) er en virussjukdom som er registrert på voksen laks i Namsen i 1988, 89 og 90.

c) Gyrodactylus salaris

Ikten Gyrodactylus salaris er en ektoparasitt på laksefisk, hovedsaklig laks og regnbueaure. G. salaris er kommet til Norge gjennom import av settefisk, og er påvist i nærmere 40 norske vassdrag. Ikten formerer seg meget raskt, og forårsaker nær 100% dødelighet hos lakseunger. Det mest effektive tiltak mot parasitten er å hindre videre spredning. Rotenonbehandling av vassdrag som er infisert av G. salaris kan i enkelte tilfeller gi gode resultater. Namsenvassdraget er neppe mulig å behandle effektivt med rotenon, og det ville være en katastrofe for vassdraget om parasitten ble overført hit.

Med jevne mellomrom siden 1981 er laksunger fra Namsen undersøkt med henhold til Gyrodactylus salaris. Parasitten er ikke påvist.

c) Lakselus

Lakselusa forekommer naturlig på laks og sjøaure som oppholder seg i saltvann. Lakselusa dør etter kort tid i ferskvann. Fra å være et 'kvalitetsstempel' på laks og sjøaure (nylig gått opp fra sjøen), er lakselusa blitt et betydelig problem, særlig for sjøaurebestanden. Fra Irland er det kjent at lakselusa nærmest har utryddet sjøaurebestander. Den seinere tid har en fått urovekkende signaler om at lakselusa kan utgjøre en reell trussel, både for sjøaure og laks, i Namsenvassdraget. Det synes å være en sammenheng mellom fiskeoppdrett og oppformering av lakselus.

Garnskader

Laks kan få skader når den unnslipper garn, krokarn og kilenot. I de seinere år er det registrert færre garnskadd fisk i vassdraget. Mindre garnskader ses i sammenheng med forbudet mot drivgarnsfisket og restriksjoner på bruken av krokarn fra og med sesongen 1989.

Kraftutbygging

Kraftutbygging i Namsenvassdraget har foregått siden 1940 og fram til i dag. Hittil er det registrert følgende ulemper ved reguleringen på laksebestanden/laksefisket:

- Yngel og gytefisk strander ved Fiskumfoss p.g.a. raske vassføringsendringer.
- Økt sarring og dannelse av botnis i øvre del av Namsen.
- Lav sommervassføring kan redusere oppvekstarealene og vanskeliggjøre fisket.

Regulering kan ha positiv virkning på fiskebestanden ved at økt vintervassføring gir større oppvekstareal for ungfisk. Minstevassføring på 50 m³ vil i tørkesomre være høyere enn naturlig vassføring, noe som er positivt både for fisk og fiske.

INNLANDSFISK

Områdene som vurderes er Sanddøla over Bergfossen (inkludert de store sjøene i Lierne), Luruvassdraget, Namsen over Aunfossen, de store sjøene i Røyrvik, Nesåvassdraget over Iskvernfossen, Tunnsjøelva og Høylandsvassdraget.

Regulerte vassdrag i Indre Namdal

Namsvatn, Vekteren, Limingen og Tunnsjøen

Vann fra Namsvatn overføres til Vekteren og derfra til Limingen og videre til Tunnsjøen. Sjøene er morfologisk like, men Limingen og Tunnsjøen er betydelig større enn de to andre. Namsvatn er kraftigst regulert.

Høy radioaktivitet og gruveforurensning har vært et problem for fisk og fiske i enkelte områder. De store sjøene er ekstremt næringsfattige, og det er ikke grunnlag for betydelig fiskeproduksjon. Det innførte krepsdyret *Mysis relicta* bidrar sannsynligvis til den lave fiskeproduksjonen. Gjersvika er avstengt med terskel og er derved uregulert. Her synes aureproduksjonen å være bra. Erfaringer fra kultiveringsarbeid viser at dvergformer av røye dominerer og at aureutsetting gir dårlige resultat.

Det største produksjonspotensialet synes å ligge i Namsvatn og delvis i Vekteren. I området finnes det flere uregulerte vatn med fisk av god kvalitet.

Tunnsjøelva

Tunnsjøelva var tidlig kjent som ei meget god aureelv, og ble bl.a. besøkt av engelske sportsfiskere. Etter reguleringen av Tunnsjøflyene ble vassføringen i Tunnsjøelva sterkt redusert. 15 år etter reguleringen var aurefisket fortsatt var godt, særlig i Grongstadselen og Sivertselen. Ved lav sommervassføring samler fisken seg i kulper og høler og er antakelig lite aktiv med hensyn til næringssøk.

Øvre Namsen

Øvre Namsen er kjent for å ha en bra aurebestand av fin størrelse og kvalitet. Fiskeressursen utnyttes i beskjeden grad. Namsblank finnes i denne delen av vassdraget.

Nesåvassdraget

Nesåvassdraget er et sidevassdrag til Namsen fra øst. Øvre deler av vassdraget karakteriseres av mange forgreininger, en serie med større vatn og et utall tjern og dammer. Naturlig finnes kun aure og røye. Noen av de beste fiskevatna i Namdalen finnes i dette området.

Nedre-, Midtre- og Øvre Nesåvatn

Bra bestander av marflo og skjoldkreps gir godt næringsgrunnlag for fisk. Aure og røye er av meget god kvalitet. Auren i Midtre- og Øvre Nesåvatn er antakelig utsatt.

Øverste Nesåvatn (Gruvvatnet)

Regulert ca. 1 m i forbindelse med drikkevassforsyning til Skorovatn. Vatnet har en stor bestand med småfallen røye. Aure er utsatt.

Reinsjøen, Langløftvatn og Gaajsjaevrie

Reint aurevatn. Vesentlig fisk av god kvalitet.

Sanddøla/Luru

Mulighetene for lakseoppgang ender ved Bergfossen i Sanddøla og Svartfossen i Luru. Mellom Bergfossen og Otersjøen har Sanddøladalene et canyon preg. Auren i Sanddøla er av vekslende kvalitet.

Sjøene i Lierne

Otersjøen er den første av en serie store og små vatn som danner et markant og stort vannsystem i Lierne. Generelt er det en dårlig balanse mellom fiskebestand og næringsgrunnlag i de store sjøene i Lierne. Bebyggelse og dyrka mark er konsentrert i et belte langs nordsida av fire av sjøene.

Tabell 4. Fiskeribiologiske undersøkelser i Lierne i 1980 og 1981. Vekt = Gjennomsnittsvekt angitt i gram. Fangst = Beregnet uttak i vatna oppgitt i kilogram. kg/ha = Beregnet avkastning pr. ha oppgitt i kilogram.

Vatn	Aure		Røye		Totalt	
	vekt	kondisjon	vekt	kondisjon	fangst	kg/ha
Otersjøen (210 ha)	151	middels	97	dårlig	260	1,3
Skjelbreiv. (280 ha)	176	middels	116	middels	680	2,5
Mellomvatn (90 ha)	130	middels	123	middels	345	3,6
Brattlandsv. (90 ha)	140	god	129	god	300	3,2
Laksjøen (1920 ha)	116	middels	97	dårlig+		1,2
Sandsjøen (1500 ha)	131	middels	110	middels		1,3
Lauvsjøen (38 ha)	85	dårlig	74	dårlig		
Tissvatn (500 ha)	127	middels	77	dårlig		

Luruvassdraget

Luru er ei typisk flomelv med ustabilt substrat og antatt høy utspyling av organisk materiale og delvis næringsdyr for fisk. Teoretisk er elva lakseførende til Svartfossen. Dalvatnet og Leirsjøen som drenerer i Luru er reine aurevatn. Fisken i vatna og hovedelva er stort sett småvokst og av dårlig kvalitet. Innlandsfisken utnyttes stort sett av familier med barn, som setter pris på å få fisk uavhengig av kvalitet. Tilgrensende Gressåmoen byr på varierte og gode fiskemuligheter.

Høylandsvassdraget

Høylandsvassdraget er lakse- og sjøaureførende frem til Øyvatnet. I Eidsvatnet, Grungstadvatnet, Flakkan og Øyvatnet finnes laks, sjøaure, røye, stasjonær aure og ål. Fisket i vatna er regulert med henblikk på å sikre utøvelse av vanlig innlandsfiske, samtidig som en tar hensyn til de anadrome laksefiskene. I Øyvatnet er særlig røya av god kvalitet, og har en viss næringsmessig betydning. I de andre vatna er røye og stasjonær aure av middels kvalitet. Røye kan beskattes noe hardere i disse vatna. Vassdraget har antagelig rike ålerressurser. Disse utnyttes ikke i dag.

PROBLEMER I FISKEFORVALTNINGA

Laks og sjøaure

a. Genetiske endringer i laksestammene

- Rømt oppdrettslaks reproducerer i vassdraget.

Ønsket om høy avkastning kan påvirke til genetiske endringer i laksebestandene:

- Utvalget av stamlaks representerer en begrenset del av genpoolen i vassdraget.
- Ulike kultiveringstiltak, eks. laksetrapper, utsettinger på ikke lakseførende strekninger kan favorisere enkelte arvelige egenskaper, og derved påvirke det naturlige utvalg i vassdraget.

b. Økt sykdoms- og parasittpress

- Oppdrettsanlegg representerer et smittereservoar.
- Rømt oppdrettsfisk overfører smitte til villaks.
- Epidemiske forløp er ofte tetthetsavhengig. Faktorer som øker fisketettheten vil øke faren for sykdomssmitte/parasittoverføringer og sykdomsutbrudd. I denne sammenheng vil særlig rømt oppdrettsfisk utgjøre en trussel, men også ukritiske kultiveringstiltak kan medvirke i samme retning.
- Alle forhold som medfører muligheter for utveksling av biologisk materiale mellom vassdrag øker faren for smitteoverføring. Av mer spesielle forhold kan nevnes utpumping av brakt ballastvann fra skip i indre fjordområder.

c. Overbeskatning/feilbeskatning

- Bruk av redskapstyper i sjøfiske som gir stor bifangst av laks.
- Ulovlig sjøfiske etter laks. Dette oppfattes av mange som et akseptert alternativ til elvefiske.
- Lovlige redskapstyper i elv og sjø kan gi unødige skader på laksefisk.

d. Inngrep langs vassdraget

- Elveforbygning, vei- og brubygging og grusgraving kan ha negativ innvirkning på fiskebestander. Gyte- og oppvekstområdene er særlig utsatte.
- Lokale tiltak for å øke beskatningen øker mulighetene for overbeskatning eller konflikt (eks. utlegg av steiner).
- Skogrydding langs elvebredder reduserer tilførsel av strøfall (et viktig næringsbidrag til rennende vann), gir færre skjulesteder for fiskeunger, samt økt avrenning fra jordbruket.

e. Forurensning

- Forurensning av vassdraget anses stort sett som negativt for fiskebestandene. Mindre oppvekstbekker er særlig utsatt for avrenning fra landbruket.

Innlandsfisk

a) Feilbeskatning/underbeskatning

- Innlandsfiskeressursenes betydning som matressurs er redusert.
- Garnfiske bidrar til feilbeskatning når storfisk som er naturlige kultiveringsfaktorer i mange vatn selektivt beskattes.
- Lav grad av organisering fører til redusert beskatning, vanskeliggjør kultiveringsarbeid og reduserer allmennhetens tilgang til fiske.

b) Inngrep

- Vassdragsreguleringer reduserer næringstilførsel og gyte/oppvekstområder, særlig for aure.
- Utsetting av krepsdyret Mysis relicta har redusert tilgjengelig næringsmengde, særlig for røye.

c) Forurensning

- Gruveforurensning har hatt negativ innvirkning på fiskebestander i Namsskogan og Røyrvik.
- Radioaktivt nedfall har i perioder redusert interessen for fritids- og næringsfiske.

FRILUFTSLIV – NAMSENVASSDRAGET

Introduksjon

Som definisjon på friluftsliv er det tatt utgangspunkt i den definisjonen den offentlige forvaltningen har samlet seg om, bl.a. i Stortingsmelding nr. 40 (1986/87) Om friluftsliv:

Friluftsliv er opphold og fysisk aktivitet i fritiden med sikte på miljøforandring og naturopplevelse.

Fordi det har vært en tendens til å betrakte friluftsliv bare som en aktivitet, suppleres overnevnte definisjon med en tilleggsdefinisjon:

Friluftsliv er en valgt aktivitet i et valgt miljø for å oppnå bestemte, ønskede opplevelser.

Friluftslivet er basert på ulike arealressurser og naturopplevelse. I denne sammenhengen fokuseres det først og fremst på arealressurser som er knyttet til Namsenvassdraget. Disse ressursene er elvestreng, vannspeil og kantområder.

Friluftslivsverdien av arealressursene er et samspill mellom naturgeografiske og økologiske faktorer knyttet til arealene, sammen med de samfunnsmessige faktorer som påvirker menneskets friluftsliv.

Tilgjengelighet

Folk flest oppfatter nok mulighetene for å utøve friluftsliv som gode i Namdalen. Når tilgjengelighet likevel er et sentralt stikkord i denne sammenheng, er det basert på flere forhold:

Økt press på nærturområdene kan oppleves som særlig negativt for den del av befolkningen som ikke disponerer privatbil (i følge St. meld. nr. 40 1986–87 gjelder dette ca. 35 % av husstandene). Blant disse er det særlig mange enslige og eldre. Barn og ungdom blir i stor grad avhengig av foreldrenes kjøring for å kunne drive friluftsliv. Manglende friluftslivsmuligheter i nærmiljøet vil kunne redusere den fremtidige interesse blant barn- og unge for utøvelse av friluftsliv.

Enkelte typer friluftsliv (laksefiske, bading m.v.) er knyttet til begrensede ressurser. Små arealmessige reguleringer/inngrep kan få store konsekvenser for disse aktivitetene.

Sammenhengende bebyggelse eller landbruksarealer mellom brukergruppene og friluftslivarealene kan oppfattes som et hinder mot å utøve friluftsliv. Hinderet er reelt der innmark virker som en ferdselsmessig barriere mot utmarksarealene.

Dersom jakt og fiske prissettes høyt vil dette være en barriere mot alminnelig friluftslivsutøvelse. Det samme vil en innfløkt eierstruktur eller organisering av jakt- og fiske være.

Tilgjengeligheten til arealressursene langs Namsenvassdraget bør vurderes på flere måter:

Avstand mellom arealressurser og brukergrupper

Tettsteder og bosetning i Namdalen er nært knyttet til Namsenvassdraget. Avstand til arealressurser skulle i utgangspunktet ikke være til hinder for et variert friluftsliv langs Namsenvassdraget. Enkelte arealressurser kan imidlertid betraktes som avgrensede. Avstanden til disse kan variere en del. Badeplasser er et eksempel på en slik arealressurs.

Ferdselsrett

Omfanget av arealer som regnes inn under utmarksbegrepet i friluftslovens paragraf 1, og som derved er underlagt fri ferdselsrett hele året innskrenkes stadig gjennom tettstedsutvikling, oppdyrking, samt fjerning av skogholt og vegetasjon langs elv og bekkedrag. Denne utviklingen er tydeligst i de tettest befolkede, nedre deler av hovedvassdraget og Høylandsvassdraget. Slike inngrep er med på å øke den effektive avstand til friluftsliv ved vassdraget.

Økonomi/eksklusivitet

Allmennhetens muligheter for jakt og fiske reguleres også av prisnivået. Det finnes gode tilbud om rimelig småviltjakt, rådyrjakt og innlandsfiske i distriktet. Høye kostnader er stort sett knyttet til laksefiske og elgjakt, men her varierer prisnivået betydelig.

Arealressurser

Utbygginger, tiltak m.v. i et friluftsområde som reduserer tilgjengeligheten eller forringer arealressursene (bl.a. naturopplevelsen) vil være i konflikt med friluftsjnteressene.

Arealressursene elvestreng, vannspeil og kantområder byr først og fremst på muligheter for naturopplevelse, fotturer, fiske, bading og ulike vannaktiviteter (eks. padling). I plansammenheng er det særlig viktig å fokusere friluftsjnteresser når det planlegges for virksomheter som kan tenkes å redusere kvaliteten på arealressursene (inkl. naturopplevelse).

De vanligste inngrep er vassdragsregulering, elveforbygning, grusgraving, drenering/dyrkning, hogst, veibygging og bebyggelse/anlegg:

Vassdragsregulering

Vassdragsreguleringer medfører mange tekniske inngrep. Endringer i vassføring kan gi økt forurensningsfare i restvannet, fare for gjengroing av strender, og i mange tilfeller redusert fiske. Mulighetene for vannaktiviteter kan også reduseres. Bevisst planlegging kan minske noen av ulempene ved vassdragsregulering; Utbyggingsløsning, vegtraseer, masseuttak/deponering, minstevassføring, tilretteleggingstiltak kan ofte justeres i forhold til friluftsjnteresser. Reguleringsplaner finnes for Nesåa.

Elveforbygning

Elveforbygning gir synlige sår i terrenget og skader naturlig vegetasjon. Dette fjerner landskapets naturpreg. Følgen er redusert naturopplevelse og endret kvalitet på fiskeplassene. Elveforbygning fører alltid til forandringer i hydrologi og erosjons- og sedimentasjonsforhold. Ved framføring av ferdselsvei til forbygningen bedres ofte atkomsten til elva. Dette kan være positivt for friluftslivet.

Grusgraving

Grusgraving endrer elvelandskapet og fjerner naturpreget. Dette kan ha negative konsekvenser for naturopplevelse og fiske. Støy i forbindelse med uttak og transport forringer også kvaliteten på naturopplevelser.

Drenering/dyrkning

Drenering og dyrkning reduserer omfanget av naturbiotoper. Dette gir et mer ensartet landskap, og en reduksjon av areal med fri ferdsel året igjennom. Lover, forskrifter og tilskottsordninger kan brukes aktivt for å stimulere til bevaring av naturbiotoper i kulturlandskapet.

Hogst

Hogst reduserer opplevelsen av uberørt natur. Skogsdrift medfører ofte at lauvskogsområder erstattes med gran. Fjerning av kantvegetasjon og/eller økt barskogsinnslag forringer viltbiotopene langs vassdraget, og derved vassdragets verdi for opplevelse og rekreasjon. Gjennom en samordnet planlegging av friluftsliv og skogbruk kan interessekonflikter reduseres.

Vegbygging

Vegbygging kan isolert sett føre til bedre adkomst, men vil vanligvis oppfattes som negativt for friluftslivet ved at arealer båndlegges, og at det blir mer motorisert ferdsel øker. I landssammenheng er riksvegbygging langs elvekanter et betydelig problem.

Bebyggelse/anlegg

Det er lett å ta i bruk elvesletter til ulike typer plasskrevende virksomhet, som boligområder, industri, servicebedrifter, travbaner, idrettsanlegg o.l., særlig dersom den aktuelle elvestrekning er eller blir forbygd.

Ulike aktiviteter

Fiske

Fiske er den mest opplagte friluftsjaktiviteten i tilknytning til vassdraget. I Namsskogan er det gjennomført flere tilretteleggingstiltak for elvefiske etter aure. Tiltakene er avgrensede, og allmennhetens interesser synes godt ivaretatt. Samtidig er de knyttet opp mot en bred satsing på turistnæringen. På lakseførende elvestrekninger styres utviklingen av private grunneiere. Det ligger en lang tradisjon bak dagens organisering. Økt interesse/behov for ytterligere kommersialisering av laksefiske kan redusere allmennhetens muligheter for fiske. Gjennom et utvidet samarbeid og en bedre samordning av tiltak bør det være mulig å finne frem til ordninger som ivaretar både allmennhetens og grunneiernes interesser.

Jakt

Kantvegetasjonen langs vassdraget er viktige beiteområder for elg og rådyr. I enkelte områder også for bever og hare. Dette er også gode skjulesteder for vilt. Særlig viktige viltområder finner en der kantvegetasjonen står i forbindelse med større skogsområder. I dag er det neppe jakt folk flest forbinder med vassdraget, men flere områder byr på gode jaktmuligheter. For allmennheten er rådyrjakt og ringduejakt mest aktuelt. Dagens beskjedne jakt langs vassdraget står i liten konflikt med annet friluftsliv eller næring. Næringsutvikling basert på rådyr- og beverjakt kan tenkes å komme i konflikt med allmennhetens interesser dersom dette fører til en generell prisøkning og/eller arealbegrensninger. En rekke arealmessige disponeringer kan komme i konflikt med vilt- og jaktinteresser.

Vannsport

Sanddøla er egnet som padleelv. Også andre deler av vassdraget kan ha egnede padlestrekninger. Sanddøla og Nesåa er egnet for rafting. Det finnes i dag ingen spesiell fysisk tilrettelegging for vannsport i vassdraget. Grong Fritidssenter har arrangert rafting. Aktivitetene krever i utgangspunktet ingen tilrettelegging og gir allsidig naturopplevelse, men forutsetter transport av utstyr og utøvere. Ønsker om fysiske inngrep i elvelandskapet for lettere forsering av stryk/hindringer kan komme i konflikt med andre interesser, men kan også vurderes positivt. En gjennomtenkt oppbygging av rasteplasser, flytebrygger og tilførselsveier kan fremme friluftslivet langs vassdraget. Konflikt med andre friluftsjaktiviteter synes liten i de to mest egnede vassdragene.

Bading/soling

Bading/soling er i praksis avgrenset til noen få dager i året. Enkelte badeplasser sammenfaller med gode fiskeområder. Øverhøla i Tømmeråsfossen er et slikt område. Konflikten med fiske bør være liten, da forhold som stimulerer til bading/soling sjelden stimulerer til fiske. Fiskere som betaler mye for fisket, og som har få dager til rådighet kan anse badende som et hinder. Enkelte badeplasser har gode grusforekomster. I slike områder ligger det mulige latente konflikter. Egnede badeplasser ansees som begrensede arealressurser, og det bør tas spesielt hensyn til disse.

Mosjon/turgåing

Turgjengere er en uensartet gruppe som stiller høyst ulike krav til natur og tilrettelegging. Et naturlig elvelandskap med strender og kantskog kan gi gode og varierte turmuligheter for enkelte grupper. Andre ønsker å ferdes langs veier, stier og forbygninger. En forutsetning for all ferdsel langs vassdraget er tilgjengelighet i henhold til friluftsloven. En annen forutsetning er at arealene mellom vassdrag og brukergruppene ikke er disponert på en slik måte at de virker som en fysisk eller psykologisk barriere mot ferdsel. Friluftslivstiltak som krever høy grad av tilrettelegging kan komme i konflikt med ønsket om å bevare vassdragets naturpreg. På den annen side kan ønsket om høy grad av tilrettelegging ofte forenes med ønsket om en intensiv og næringsorientert bruk av vassdraget. Dette kan føre til en favorisering av friluftslivstiltak som krever utbygging, fremfor tiltak som krever vern.

Naturopplevelse

Naturopplevelser er basis for friluftslivet. Opplevelser er subjektive verdier, men bør i plansammenheng knyttes til objektive kriterier. I friluftssammenheng er opplevelse nært knyttet til natur. Et hvert avvik fra naturtilstand bør derfor ansees som en reduksjon av opplevelsesverdien til vassdraget. Gode naturopplevelser er ofte knyttet til spesielle landskapselementer slik som fosser, juv, øyer, delta, svaberg, strandområder m.v. De knyttes også til opplevelse av dyreliv og særegen/vakker vegetasjon. Bevaring er derfor et sentralt begrep i friluftspanleggingen.

Konklusjon

Plan- og bygningsloven er et offensivt virkemiddel i kommunale miljøplanlegging som kan brukes bevisst for å fremme friluftsinnteresser. Et betydelig politisk ansvar for ressurs- og arealforvaltning overføres til kommunene når landbrukskontorene kommunaliseres, og viltneemdenes oppgaver og myndighet legges til kommunene. Kommuneplanprosessen kan da lettere fange opp hele bredden av kommunal ressursforvaltning og miljøvern. Dette gir bedre muligheter for en samordnet planlegging som kan fremme friluftsinnteressene som er knyttet til vassdraget. Målsetninger m.h.t. ressursgrunnlaget for friluftsliv er sammenfallende med målsetninger for vilt, fisk, naturvern og vannmiljø. En aktiv miljøpolitikk i forhold til disse komponentene antas å fremme friluftslivet som helhet. En særlig utfordring er å finne frem til modeller for næringsutvikling basert på vassdragets arealressurser som samtidig fremmer allmennhetens friluftslivsinnteresser.

LITTERATUR (fisk)

- Einvik, K. og Rikstad, A. 1989. Lakseundersøkelser i Namsenvassdraget. Årsrapport 1988. Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, rapport nr. 10-1989. 19 s.
- Grande, G.E. 1986. Nordelva og Nordalselva. En undersøkelse av yngelproduksjonen i elvene. Prosjektoppgave ved akvakulturstudiet, Høyskolesenteret i Nordland. 22 s.
- Halvorsen, M. 1991. Oppvekst i ferskvann. Ottar nr 2-1991, tidsskrift fra Tromsø Museum.
- Heggberget, T.G. 1991. Laks i Nord-Norge-vandring og reproduksjon. Tromsø Museum, tidsskriftet Ottar, nr 2-1991.
- Johnsen, B.O., Koksvik, J.I., Jensen, A.J. og Håker, M. 1991. Produksjon av laksesmolt basert på yngelutsetting i elv. Bunndyr og fisk i Litjvasselva, Vefsnvassdraget. K. Vitenskapsmuseet, Rapport Zoologisk Serie 1991-1. 48 s.
- Kjerkol, A. og Wester, A. 1977. Registrering av laks- og ørretunger i Sandøla og Luru. Hovedoppgave ved Inst. for naturforvaltning, Norges landbrukshøgskole.
- Koksvik, J.I. & Arnekleiv, J.V. 1982. Fiskeribiologiske undersøkelser i Sanddøla-/Luruvassdraget med konsekvensvurderinger av planlagt kraftutbygging. K. norske Vidensk. Selsk. Mus. Rapport Zool. Ser. 1982-9. 108 sider.
- Korssjøen, B., Haukland, J.H. og Rannem, G. 1987. Fisk og forurensning i sideelver til Namsen, Overhalla 1986. Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, rapport nr. 6-1987. 43 s
- Kristoffersen, K. og Moen, K. 1991. Fiskestelltiltak i nordnorske lakselver. Ottar nr 2-1991, tidsskrift fra Tromsø Museum.
- Langeland, A. 1979. Fisket i Tunnsjøelva 15 år etter reguleringen. K. norske Vidensk. Selsk. Mus. Rapport Zool. Ser. 1979-7. 16 sider.
- Langeland, A. 1975. Virkningene på fiskeribiologiske forhold i Tunnsjøflyene etter 11 års regulering. K. norske Vidensk. Selsk. Mus. Rapport Zool. Ser. 1975-16. 27 s.
- Langeland, A., Reinertsen, H., & Olsen, Y. 1982. Undersøkelser av vannkjemi, fyto- og zooplankton i Namsvatn, Vekteren, Limingen og Tunnsjøen i 1979, 1980 og 1981. K. norske Vidensk. Selsk. Mus. Rapport Zool. Ser. 1982-4. 25 s.

- Lien, L., Brittain, J.E., Gulbrandsen, T.R., Johansson, C., Løvik, J.E., Mjelde, M. og Sahlqvist, E.Ø. 1983. Namsenvassdraget. Basisundersøkelser 1981-1982. **NIVA, overvåkingsrapport 113/83**. 151 s.
- Lien, L. 1984. Rutineovervåking av Namsenvassdraget 1983. **NIVA, Overvåkingsrapport 127/84**. 32 s.
- Lund, R.A. og Heggberget, T.G. 1991. Begrensninger i sjølaksefisket. Virkninger på garnskadeomfanget i elver i 1990. **NINA, Oppdragsmelding 059: 1-16**.
- Lund, R.A., Økland, F. og Hansen, L.P. 1991. Rømt oppdrettslaks i sjøfiskerier i 1990: Sammenligning med tidligere år og betydning av oppdrettsnæringens omfang. **NINA, Oppdragsmelding 070: 1-18**.
- Ofstad, K. og Olsen, V. 1980. Skjønn Ø. Fiskumfoss kraftverk. Fiskerisakkyndig uttalelse. **NTE, notat**. 12 s
- Paulsen, L.I., Korssjøen, B. og Rikstad, A. 1988. Fisk og forurensning i Høylandsvassdraget 1987. **Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, rapport nr. 2-1988**. 48 s.
- Paulsen, L.I., Rikstad, A. og Korssjøen, B. 1990. Fisk og forurensning i elver og bekker i Grong 1989. **Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, rapport nr. 3-1989**. 30 s
- Paulsen, L.I., Rikstad, A. og Einvik, K. 1991. Lakseundersøkelser i Namsenvassdraget i perioden 1987-90. **Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, rapport nr. 5-1991**. 76 s.
- Rikstad, A. & Paulsen, L.I. 1990. Hva er gjort og hva kan vi gjøre med de store regulerte sjøene i Indre Namdal. Fiskeseminar 19/4-1990. **Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, rapport nr 6-1990**. 39 sider.
- Økland, J. 1983. Ferskvannets verden 1. Miljø og prosesser i innsjø og elv. **Universitetsforlaget**. 203 s.
- Økland, F., Lund, R.A. og Hansen, L.P. 1991. Rømt oppdrettslaks i vassdrag 1989 og 1990: tidspunkt for oppvandring i elver, og betydningen av oppdrettsnæringens omfang. **NINA Oppdragsmelding 082: 1-16**.